

УДК 005.52:330.322.5:[(1-32):(477)](045)

Слободянюк Н.О.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Донецького національного університету економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Пишна О.В.
студентка
Донецького національного університету економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

ANALYSIS AND EVALUATION OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF REGIONS OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто основні питання становлення інвестиційної привабливості регіонів України. За методикою Європейської бізнес-асоціації проаналізовано індекси інвестиційної привабливості. Розкрито сутність та надано класифікацію основних факторів індексу, що визначають інвестиційну привабливість. Проаналізовано структуру та динаміку капітальних інвестицій за регіонами України протягом 2013–2015 рр.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, капітальні інвестиції, індекс інвестиційної привабливості регіону, Європейська бізнес-асоціація, фактори інвестиційної привабливості.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные вопросы становления инвестиционной привлекательности регионов Украины. По методике Европейской бизнес-ассоциации проанализированы индексы инвестиционной привлекательности. Раскрыта сущность и предоставлена классификация основных факторов индекса, определяющих инвестиционную привлекательность. Проанализированы структура и динамика капитальных инвестиций по регионам Украины на протяжении 2013–2015 гг.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, капитальные инвестиции, индекс инвестиционной привлекательности региона, Европейская бизнес-ассоциация, факторы инвестиционной привлекательности.

ANNOTATION

In the article the basic questions of the investment attractiveness of regions of Ukraine. By the method EBA Investment Attractiveness Index analyzes. The essence and classification provided the main index factors that determine attractiveness. The structure and dynamics of capital investments by regions of Ukraine for 2013-2015 years.

Keywords: investments, investment attractiveness, capital investment, index of investment attractiveness of the region Yevropeyska Biznes Acotsiatsiya, factors of attractiveness.

Постановка проблеми. Важливе значення в умовах розвитку та становлення економіки України має залучення інвестицій до країни, впровадження більш якісного управління інвестиційною діяльністю, побудова ефективної регіональної політики, спрямованої на забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості територій.

Роль інвестицій для України, звичайно, постійно зростає, оскільки вони є фундаментом стабільного економічного розвитку. Це, своєю чергою, дає змогу скоротити розрив в основних

макроекономічних показниках між державою та розвиненими країнами світу, а також створити гідні умови для співпраці з іноземними країнами.

Від темпів економічного зростання країни, тобто від інвестицій, залежить якість життя населення та інші найважливіші характеристики розвитку суспільства. В умовах необхідності залучення фінансових ресурсів та їх обмеженості актуальною стає проблема аналізу та оцінки підвищення інвестиційної привабливості регіонів як характеристики, що дає інвестору змогу уявити стан об'єкта вкладання коштів, забезпечує надійність майбутніх інвестицій та впевненість в отриманні результатів від їх використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні дослідники присвятили теоретичним та практичним аспектам інвестиційної привабливості регіонів значну кількість праць, серед яких: Власюк О.С., Гаврилюк О.В., Губанський Б.О., Драган І.В., Калач Г.М., Бланк І.О. та ін. Проте у цій сфері багато проблем як практичного, так і теоретичного характеру залишаються невирішеними, що зумовлює потребу в проведенні додаткових наукових пошуків щодо вдосконалення інвестиційної привабливості регіонів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Визначення інвестиційної привабливості в кількісному виразі залишається складною проблемою. Досі не сформовано єдиного підходу або методики отримання інтегрального показника інвестиційної привабливості регіонів України. Вчені пропонують найрізноманітніші підходи до її оцінювання, багато з яких є різними напрямками, характеристиками одного й того ж процесу. Саме тому потрібен комплексний підхід до визначення та оцінювання інвестиційної привабливості регіонів.

Мета статті полягає у теоретико-методичному аналізі оцінювання інвестиційної діяльності України на основі визначення індексів інвестиційної привабливості її регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна привабливість є важливою умовою формування інвестиційного клімату будь-якого регіону.

Інвестиційна привабливість регіону – це складна економічна категорія, на основі якої формується характеристика спроможності регіону залучати капітал та формувати інвестиційний клімат [5].

Оцінка інвестиційної привабливості України та її регіонів нині проводиться Європейською бізнес-асоціацією на основі регулярного моніторингу бізнес-клімату першими особами компаній – членів Асоціації та за допомогою індексу інвестиційної привабливості.

Індекс інвестиційної привабливості розраховується як середнє арифметичне оцінок п'яти аспектів інвестиційного клімату та ґрунтується на характеристиці інвестиційного клімату як сукупності політичних, економічних, законодавчих, регуляторних та інших чинників, що в кінцевому підсумку визначають ступінь ризику капіталовкладень та можливість їх ефективного використання [4].

Даний індекс дає змогу оцінити відносну інвестиційну привабливість регіонів України для нових інвесторів та для тих, хто вже працює в Україні; допомогти уряду визначити проблеми, які стримують розвиток інвестування на регіональному рівні; допомогти місцевій владі визначити чинники, які впливають на інвестиційну привабливість регіону порівняно з іншими регіонами, дію яких треба посилити або мінімізувати [2].

Інвестиційна привабливість регіонів, як правило, формується під дією цілої низки факторів. Частина із цих факторів може бути описана за допомогою статистичних індикаторів, які також характеризують різні аспекти розвитку соціально-економічного середовища регіону. Отже, представимо фактори, які впливають на індекс інвестиційної привабливості України (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори індексу інвестиційної привабливості [2]

Фактори	Характеристика
М'які	<ul style="list-style-type: none"> діловий клімат; відкритість влади; успішний досвід; діловий оптимізм; правила та процедури: ефективність державних органів; дотримання прав власності; корупція; податки та збори; адміністративні процедури
Жорсткі	<ul style="list-style-type: none"> інноваційний потенціал; інфраструктура; природні ресурси; споживчий сегмент; бізнес-сегмент; географічне розташування; трудові ресурси: якість; доступність; здоров'я

Отже, м'які фактори – фактори, які відносно легко змінити в коротко- чи середньостроковій

перспективі (більшою мірою стосуються сприйняття інвестором ділового середовища).

Що стосується жорстких факторів, то до таких належать фактори, які неможливо або дуже складно змінити в коротко- чи середньостроковій перспективі (більшою мірою стосуються соціально-економічного середовища).

А численні вітчизняні та зарубіжні науковці серед основних причин, що зумовлюють несприятливий інвестиційний клімат в Україні, відзначають нестабільність українського законодавства, нерозвиненість ринкової інфраструктури, зокрема фондового ринку, сильний податковий тиск, корупцію в місцевих і центральних органах влади [3].

Зосередившись на методичних аспектах проведення оцінки інвестиційної привабливості країни, на нашу думку, найбільш удаюю з точки зору забезпечення комплексного підходу до її проведення є методика Європейської бізнес-асоціації (ЄБА) [2].

Дана методика зводиться до встановлення індексу інвестиційної привабливості. Рівень інвестиційної привабливості України, відповідно до цього індексу, знаходиться на найнижчих позиціях за всю історію дослідження. Оскільки опитування компаній – членів Асоціації відбувається щоквартально, це надає можливість відстежити індекс інвестиційної привабливості в динаміці. Цю динаміку починаючи з I кварталу 2011 р. до IV кварталу 2015 р., можна побачити на рис. 1.

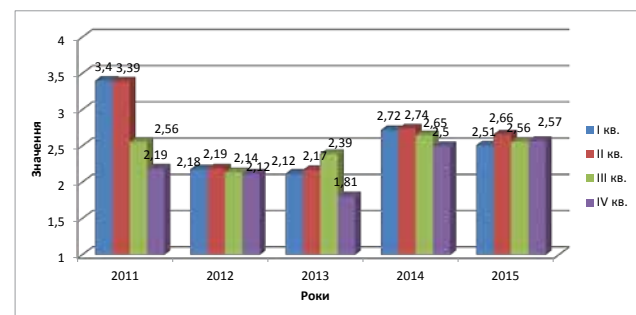

Рис. 1. Індекс інвестиційної привабливості України в 2010–2015 рр. (поквартально) [2]

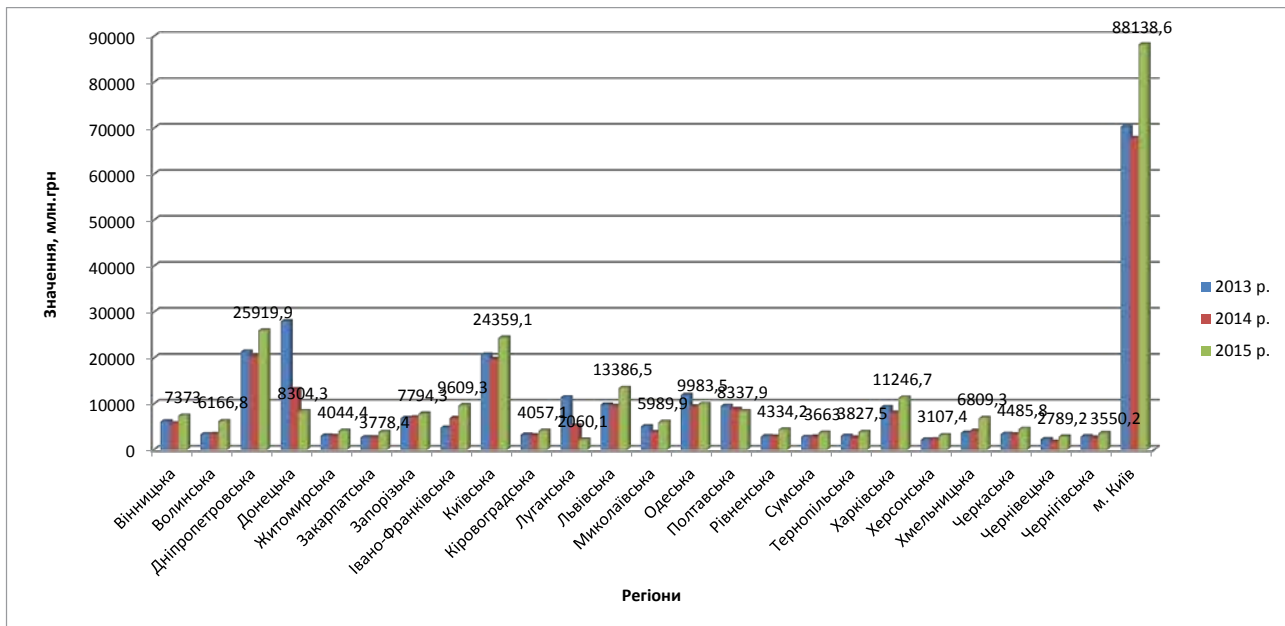
Виходячи з наведених даних, бачимо, що найвищий рівень індексу

інвестиційної привабливості спостерігається в I кварталі 2011 р., який становить 3,43. Найнижчий рівень індексу був у IV кварталі 2013 року – 1,81, проте в III кварталі 2015 р.

Таблиця 2

Характеристика значень індексу інвестиційної привабливості [2]

Значення	Характеристика
0-3	негативне
3	нейтральне
5	позитивне

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Рис. 2. Динаміка капітальних інвестицій за регіонами протягом 2013–2015 рр. [1]

Таблиця 3

Показники, що характеризують інвестиційну привабливість регіонів України, станом на 01.01.2016 (фрагмент) [1]

Області	Економічно активне населення (ос.)	Фактори, що формують інвестиційну привабливість			Індекс інвестиційної привабливості
		Кількість підприємств (од.)	Обсяг реалізованої промислової продукції (млн. грн.)	Інвестиції в основний капітал на душу населення (грн./ос.)	
Вінницька	741200	9442	45161,2	9947,38	18,9
Волинська	440400	5600	18447,9	14002,72	10,2
Дніпропетровська	1594900	27251	289142,3	16251,74	32,3
Донецька	877700	11763	170336,9	9461,43	36,7
Житомирська	571200	6607	25274,5	7080,53	17,6
Закарпатська	571800	6111	13895,0	6607,90	14,0
Запорізька	825500	14423	130758,4	9441,91	28,2
Івано-Франківська	609500	7942	32674,2	15765,87	12,6
Київська	790600	18164	68651,1	30810,90	9,9
Кіровоградська	436600	7684	20319,3	9292,49	11,2
Луганська	362700	3354	24866,7	5679,90	21,8
Львівська	1134700	18628	53955,5	11797,39	16,7
Миколаївська	558200	10569	34357,7	10730,74	13,0
Одеська	1086300	23883	44437,7	9190,37	14,8
Полтавська	664300	10142	103303,3	12551,41	23,2
Рівненська	541400	5253	26115,3	8005,54	18,3
Сумська	523300	5842	32445,5	6999,81	20,4
Тернопільська	460300	5096	11826,9	8315,23	11,3
Харківська	1324200	24938	102115,5	8493,20	25,3
Херсонська	496600	8008	20323,8	6257,35	14,2
Хмельницька	557100	6992	26358,3	12222,76	13,1
Черкаська	580200	8296	44249,7	7731,47	20,0
Чернівецька	404900	4054	6742,4	6888,61	9,9
Чернігівська	483900	6018	20513,7	7336,64	15,0
м. Київ	1460400	87380	124306,7	60352,37	5,9

індекс набув значення 2,56. Згідно з методикою Європейської бізнес-асоціації, індекс інвестиційної привабливості набуває різних характеристик залежно від значень (табл. 2).

Таким чином, відповідно до запропонованої методики ЄБА, нині рівень індексу інвестиційної привабливості України не досягає навіть нейтрального значення.

Як видно з рис. 2, перше місце серед регіонів по капітальних інвестиціях займає м. Київ – на 2015 р. капітальні інвестиції становили 88 138,6 млн.грн., друге місце займає Дніпропетровський регіон – 25 919,9 млн. грн., Київський регіон займає третє місце – 24 359,1 млн. грн.

Розрахунок індексу інвестиційної привабливості регіону проводиться на основі таких показників: співвідношення обсягу промислового виробництва (Опв) і числа підприємств і організацій (Чп), чисельності економічно активного населення (Чean) та інвестицій в основний капітал на душу населення (Іок) (табл. 3). Формула для розрахунку індексу інвестиційної привабливості (ІІ):

$$ІІ = \sqrt{\frac{Опв}{Чп} * \frac{Чean}{Іок}}$$

Аналізуючі показники, які характеризують інвестиційну привабливість регіонів України, можна зробити висновок щодо потенційно привабливих для інвесторів регіонів України, одними з яких є Донецький та Луганський (наявність сировинної бази, розвиток металургійної, машинобудівної, хімічної тощо галузей промисловості, вигідне географічне положення, сприятливий клімат для розвитку сільського господарства). Однак через те, що дані регіони є зоною проведення антитерористичних операцій, погіршується інвестиційний клімат та стає неможливим приток інвестицій у реальний сектор економіки на сході України (індекс інвестиційної привабливості Донецького регіону – 36,7, а Луганського – 21,8).

Слід акцентувати увагу на факторах, які є індикаторами інвестиційної привабливості регіонів, це: економічно активне населення, обсяг промислового виробництва, кількість підприємств та інвестиції в основний капітал.

Економічно активне населення – важливий чинник формування інвестиційної привабливості, оскільки є основою формування трудових ресурсів. Слід зазначити, що в країні продовжує погіршуватися демографічна ситуація, поряд із природними процесами міграції йде зниження народжуваності, відповідно, відбувається погіршення соціальних умов життя. Люди в пошуку гідної заробітної плати мігрують не тільки всередині держави, але й за кордон, а це потенційна робоча сила країни, яка формує основу трудових ресурсів.

Якщо в регіонах буде залишатися стабільна тенденція до зниження чисельності економічно активного населення, це призведе до погіршення інвестиційного клімату, як результат,

буде знижуватися індекс інвестиційної привабливості. Якщо показник чисельності економічно активного населення незначний, навіть за наявності відповідної сировинної бази, інвестор не буде зацікавлений у реалізації заходів щодо інвестиційних вливань.

Згідно з розрахунками за запропонованою Європейською бізнес-асоціацією методикою, виявилось, що м. Київ є найбільш інвестиційно привабливим регіоном, оскільки значення індексу становить 5,9 (нормативне значення – 5), що свідчить про позитивну інвестиційну привабливість регіону. Проте розрахунки за даною методикою не досить коректні, оскільки в їх основі не лежить класифікаційна ознака, за допомогою якої можна було б формувати сукупність однорідних показників. Наприклад, «кількість підприємств» не враховує галузеву приналежність та форму господарювання. Крім того, на практиці виникає дисонанс в юридичному та фактичному місцезнаходженні підприємства, що, відповідно, штучно завищує/занижує показник. Доказом є статистична інформація щодо кількості підприємств: у м. Київ зареєстровано 87 380 підприємств, а в Дніпропетровській області – 27 251. Поширеним є факт, коли підприємство фактично використовує сировинні та трудові ресурси одного регіону, але юридично зареєстровано в іншому, тим самим відбувається заниження відповідних індикаторів інвестиційної привабливості цього регіону.

Тому необхідні більш серйозні масштаби дослідження, і вони повинні враховувати не тільки запропоновані чотири індикатори, а значно більше показників.

Далі доцільно проаналізувати капітальні інвестиції за видами активів, за джерелами фінансування та за видами економічної та промислової діяльності в 2013–2015 рр. (табл. 4). Розрахунки було здійснено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, за 2014–2015 рр. – без частини зони проведення антитерористичної операції.

За даними табл. 4, найбільшу питому вагу в структурі капітальних інвестицій займають інвестиції в матеріальні активи, які на 2015 р. збільшилися на 15 337,3 млн. грн. порівняно з 2013 р. та становили 254 730,9 млн. грн. За джерелами фінансування обсяг капітальних інвестицій збільшився на 9,3% у 2015 р. порівняно з 2013 р., зокрема за рахунок коштів державних та місцевих бюджетів, коштів іноземних інвесторів, коштів населення на будівництво житла. Але найбільш на зростання обсягу капітальних інвестицій за джерелами фінансування вплинули власні кошти підприємства та організацій, які в 2015 р. становили 184 351,3 млн. грн. Капітальних інвестицій за видами економічної діяльності найбільше за 2015 р. припадає на промисловість – 87 656 млн. грн., на будівництво – 43 463,7 млн. грн. та на сільське, лісове

Таблиця 4

**Капітальні інвестиції за видами активів, за джерелами фінансування
та за видами економічної й промислової діяльності за 2013–2015 рр. [1]**

Капітальні інвестиції, млн. грн.	Рік			Відхилення 2015 р. до 2013 р.	
	2013	2014	2015	+/-	%
За видами активів, у т. ч.:	249873,4	219419,9	273116,4	23243	109,3
інвестиції в матеріальні активи	239393,6	212035,1	254730,9	15337,3	106,4
інвестиції в нематеріальні активи	10479,8	7384,8	18385,5	7905,7	175,4
За джерелами фінансування, у т. ч. за рахунок:	249873,4	219419,9	273116,4	23243	109,3
коштів державного бюджету	6174,9	2738,7	6919,5	744,6	112,1
коштів місцевих бюджетів	6796,8	5918,2	14260,0	7463,2	209,8
власних коштів підприємств та організацій	165786,7	154629,5	184351,3	18564,6	111,2
кредитів банків та інших позик	34734,7	21739,3	20740,1	-13994,6	59,7
коштів іноземних інвесторів	4271,3	5639,8	8185,4	3914,1	191,6
коштів населення на будівництво житла	24072,3	22064,2	31985,4	7913,1	132,9
інших джерел фінансування	8036,7	6690,2	6674,7	-1362	83,1
За видами економічної діяльності, у т. ч.:	249873,4	219419,9	273116,4	23243	109,3
сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	18587,4	18795,7	30154,7	11567,3	162,2
промисловість	97574,1	86242,0	87656,0	-9918,1	89,8
будівництво	40796,2	36056,7	43463,7	2667,5	106,5
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	22190,3	20715,7	20662,9	-1527,4	93,1
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність тощо	18472,6	15498,2	18704,0	231,4	101,3
За видами промислової діяльності	97574,1	86242,0	87656,0	-9918,1	89,8
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	21624,8	20010,6	18466,3	-3158,5	85,4
переробна промисловість	44717,9	42474,4	46219,1	1501,2	103,4
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	29309,5	22895,0	21347,2	-7962,3	72,8
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1921,9	862,0	1623,4	-298,5	84,5

та рибне господарство – 30 154,7 млн. грн. За видами промислової діяльності капітальні інвестиції найменше були спрямовані на водопостачання – 1 623,4 млн. грн., а найбільше – на переробну промисловість 46 219,1 млн. грн. Усього капітальні інвестиції за видами промислової діяльності в 2015 р. зменшилися на 9 918,1 млн. грн. порівняно з 2013 р. та становили 87 656,0 млн. грн.

Висновки. Нині інвестиційна привабливість є важливою умовою

формування інвестиційного клімату будь-якого регіону. Якщо говорити про підняття науково-промислового потенціалу, який потрібно розвивати і вкладати, то нам потрібно оздоровити реальний сектор економіки, тобто інвестувати в матеріальне виробництво за галузями економіки.

У ході дослідження було реалізовано процедуру статистичного аналізу інвестиційної привабливості регіонів України, яка дала змогу

отримати індекс інвестиційної привабливості та виявити роль кожного економічного показника у його формуванні. Дослідження довело недосконалість обраної методики, що потребує в подальшому використовувати інтегральні розрахунки індексів інвестиційної привабливості. Таким чином, запропонована шкала значень індексу інвестиційної привабливості не є економічно точною та потребує більш суттєвого теоретичного підґрунтя з урахуванням загальної тенденції розвитку України в цілому, що безпосередньо впливає на рівень розвитку її окремих регіонів. Недоліки даної методики є науковою новизною та об'єктом подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Індекс інвестиційної привабливості України 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eba.com.ua>.

3. Мармуль Л.О. Нові методичні підходи до аналізу інвестиційної привабливості регіонів / Л.О. Мармуль, Т.А. Чернявська // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 1. – С. 83–89.
4. Сімонова М.В. Оцінка інвестиційної привабливості України на основі аналізу методик, розроблених провідними міжнародними організаціями / М.В. Сімонова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2012. – № 1(59). – С. 283–287.
5. Степаненко С.В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання / С.В. Степаненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/.../10.pdf>.